

УДК: 37

*Боталиева У. А., ага окутуучу, botalieva@iksu.kg
К. Тыныстанов ат. БИМУ, Кыргызстан*

ЭЛДИК ПЕДАГОГИКАНЫН НЕГИЗИНДЕ ЖАШ МУУНДАРДЫ ПАТРИОТТУУЛУККА ТАРБИЯЛОО

Бул макалада чыныгы мекенчилдикти калыптандырууга тоскоол болгон терс тенденциялар күчөгөндүктөн, жаш муундарды патриоттуулукка тарбиялоодо элдик педагогиканын тажрыйбасын колдонуу зарылчылыгы барган сайын ачык-айкын болуусу чагылдырылган. Жаштарды патриоттуулукка тарбиялоодо элдик педагогиканын актуалдуулугу ачылган, анын негизги каражаттары аныкталган. Көптөгөн изилдөөчүлөр жаш муундарды мекенчилдикке тарбиялоо үчүн элдик мыкты сапаттарды өзүнө сиңирген этностун өкүлдөрүнүн жасаган иштери өзгөчө мааниге ээ болгонун белгилешкен. Элдик педагогиканын негизинде патриоттуулукка тарбиялоо процессинин уюштурулушуна жана мазмунуна талдоо жүргүзүүбүз инсандын интеллектуалдык, мотивациялык жана активдүүлүк жөндөмүн өнүктүрүүгө көп көңүл бурулуусун көрсөтүүгө мүмкүндүк берди. Жаш муундарды патриоттуулукка тарбиялоо аң-сезимге, баалуулук багыттарын өнүктүрүүгө, элге, Мекенге, жашоого, өзүнө туура мамиле жасоого багыттайт. Ошондой эле макалада элдик педагогиканын негизги принциптери да бөлүнүп көрсөтүлгөн.

Өзөктүү сөздөр: *элдик педагогика, патриоттуулук, элдик педагогиканын каражаттары, жомоктор, табышмактар, макалдар, ырлар, оюндар.*

*Боталиева У.А., botalieva@iksu.kg
ИГУ им. К. Тыныстанова, Кыргызстан*

ВОСПИТАНИЕ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ ПАТРИОТИЗМУ НА ОСНОВЕ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ

В данной работе отражается проблема негативной тенденции, препятствующей формированию подлинного патриотизма. Усиливается и все более очевидной становится необходимость использования опыта народной педагогики в воспитании подрастающих поколений на патриотизме. В статье раскрывается актуальность народной педагогики в воспитании патриотизма у молодежи, выявляются ее основные средства.

Многие исследователи отмечают, что особое значение для воспитания подрастающего поколения в патриотизме имели действия представителей этноса, вобравших в себя лучшие качества народа. Проведенный нами анализ организации и содержания процесса воспитания патриотизма на основе народной педагогики позволил показать, что большое внимание уделяется развитию интеллектуальных, мотивационных и деятельностных способностей личности. Воспитание патриотизма у подрастающего поколения ведет к осознанию, развитию ценностных ориентаций, правильного отношения к людям, Родине, жизни, самому себе. Также в статье отдельно представлены основные принципы народной педагогики.

Ключевые слова: *народная педагогика, патриотизм, средства народной педагогики, сказки, загадки, пословицы, песни, игры.*

*Botalieva U.A. IGU them. K.Tynystanov botalieva@iksu.kg
Kyrgyzstan*

EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION TO PATRIOTISM ON THE BASIS OF FOLK PEDAGOGY

This paper reflects that the negative trends that impede the formation of genuine patriotism have intensified, and the need to use the experience of folk pedagogy in educating the younger generations on patriotism is becoming increasingly obvious. The article reveals the relevance of folk pedagogy in the education of patriotism among young people, identifies its main means. Many researchers note that the actions of representatives of the ethnic group, who absorbed the best qualities of the people, were of particular importance for the upbringing of the younger generation in patriotism. Our analysis of the organization and content of the process of educating patriotism on the basis of folk pedagogy made it possible to show that much attention is paid to the development of the intellectual, motivational and activity abilities of the individual. The upbringing of patriotism in the younger generation leads to awareness, development of value orientations, the right attitude towards people, the Motherland, life, and oneself. The article also separately presents the basic principles of folk pedagogy.

Key words: folk pedagogy, patriotism, means of folk pedagogy, fairy tales, riddles, proverbs, songs, games.

Кийинки мезгилдерде коомдук жашоо-турмушубузда олуттуу өзгөрүүлөр болуп жаткандыгы бадыгыбызга белгилүү. Билим берүү системасын жаңылоо жана коомдун агымына карай жаңыча иш жүргүзүү учурдун талабына туура келет. Өзгөчө, жаштардын илим-билимге ээ болушуна ар тараптуу аракеттер жаралышына, ар кандай кесиптер боюнча туура багыт алышына өз убагында көрүлүп жаткан камкордуктар көңүл жубатарлык.

Жаңы заман адамдын, инсандын жаңы тибин калыптандырууну талап кылууда. Демек, «аракеттен ийгилик жаралат» дегендей, билим берүү системасында окуу-тарбия процесстеринин сапатын өркүндөтүүгө тоскоол болгон бардык элементтерди четтетүү менен, окуучулардын ар тараптуу терең жана сапаттуу билим алышына, инсандык, жарандык руханий дүйнөсүнүн ар тараптуу өнүгүшүнө кеңири шарт түзүүчү механизмди ишке киргизүүгө бардык тараптан аракет жасашыбыз керек.

Билим берүүнүн жаңыланышы бүгүнкү күндө педагогдордон азыркы мезгилдеги билим берүү системасындагы инновациялык өзгөрүүлөрдүн тенденцияларын билүүнү, окутуунун традициялык, өнүктүрүүчүлүк жана инсанга багытталган системаларынын айырмаларын билүүнү; окутуунун интерактивдүү формаларын жана методдорун билүүнү; максат коюу, долбоорлоо жана диагностикалоо технологияларына ээ болууну; өзүнүн жеке стилин, ошондой эле өзүнүн педагогикалык иш-аракетинде пайдаланып жаткан педагогикалык технологиялардын өзгөчөлүктөрүн жана натыйжалуулугун анализдөө жана баалоону билүүнү талап кылат.

Азыркы мезгил кенен, ар тараптуу маалыматтын кылымы экендигин тана албайбыз. Азыркы окуучу үчүн маалыматтын түрдүү булактары бар: интернет, спутник антенналарына байланышкан теле каналдар, көзөмөлсүз сатыктагы аудио-видео кассеталар, ачыктан-ачык жаш муундар үчүн терс маалыматтарга орун берген газета, журналдар ж. б. Мына ушулардын натыйжасында алар керектүү маалыматтардан тышкары керексиз маалыматтар менен да, пайдалуу маалыматтар менен катар эле, зыяндуу маалыматтар менен да кенен кабардар болушууда. Мына ушундай чөйрөдөгү керексиз, зыяндуу, терс көрүнүштөрдөн балдарды алаксытуу, коргоп калуу мугалим менен бирге мектептен башка социалдык институттардын, үй-бүлөнүн таасирин күчөтүү, тарбия ишине аларды мурдагыдан да жакынырак тартуу иши тургандыгын жашырууга болбойт. Инсанды ар тараптан өнүктүрүү максатында тарбиянын бардык тармактары менен иш жүргүзүү улуттук баалуулуктарды сактап калуу максатында ишке ашырылып келүүдө. Макалабызда мына ошол багыттардын бири болгон патриоттуулукка, Мекенин сүйүүгө тарбиялоодо элдик мурастарды, улуттук

тажрыйбаларды колдонуу маселесине токтолмокчубуз.

Азыркы Кыргызстанда чыныгы мекенчилдикти калыптандырууга тоскоол болгон терс тенденциялар күчөп турганда, өсүп келе жаткан муундарды патриоттуулукка тарбиялоодо элдик педагогиканын тажрыйбасын колдонуу зарылчылыгы барган сайын ачык-айкын көрүнүп жатат.

Элдик педагогика – элдик коллективдүү чыгармачылыктын ажырагыс бөлүгү, элдин ой-тилектерин, анын идеалдарын, дүйнө таанымын камтыйт, адам, үй-бүлө идеясын, жаш муундарды тарбиялоону чагылдырат. Улуу муун топтогон бардык тажрыйбасын кийинки кичүү муунга өткөрүп бергенде гана коом өнүгөт. Бул тажрыйбаны өздөштүргөн ар бир жаңы муун аны жаңы билимдер, ачылыштар, ойлоп табуулар менен толуктап, тереңдетип, өнүктүрөт жана өркүндөтөт.

Билим берүүдөгү элдик педагогиканын жана өндүрүмдүү элдик идеялардын тарбиялоодогу маанисин Н. А. Бердяев, В. И. Водовозов Н. И. Пирогов, Д. И. Писарев, Н. Г. Чернышевский, К. Д. Ушинский, В. С. Соловьев, В. А. Сухомлинский, А. С. Хомяков ж.б. жогору баалашкан.

Патриоттук тарбияны азыркы этапта да элдик педагогикадан тышкары кароого болбойт. Ал кыргыз элинин оозеки чыгармачылыгына, ырларына, каада-салттарына сиңип калган. Өсүп келе жаткан муундарды патриоттук тарбиялоодо элдик мыкты касиеттерди сиңирген этностун өкүлдөрүнүн жасаган иштери, иш-аракеттери өзгөчө мааниге ээ экенин көптөгөн изилдөөчүлөр белгилешкен: «Алардын образдары бүтүндөй муундарды тарбиялаган өзгөчө бир улуттук рухка айланып, элдин эсинде сакталып калды» [3]. «Чет элдик баскынчыларга каршы өжөр күрөштүн шартында эл жаш муундарды Мекенин жалындуу сүйүүнүн духунда тарбиялоого чоң маани берген. «Манас», «Семетей», «Сейтек» эпосторунда жана «Курманбек», «Жаныш-Байыш», «Эр Төштүк» кичи эпосторунда, уламыштарда, ырларда жана башка эстеликтерде чагылдырылган кыргыз элинин аскердик эрдиктери жөнүндөгү окуялар, алардын ошол кездеги терең патриоттук сезимдери жаш муундардын сезимдерин ойготуп, Мекенин сүйүүгө тарбиялаган» [1]. Эл тарабынан кылымдар бою калыптанган адеп-ахлактык принциптер атадан балага өтүп келген. Этнопедагогика тармагындагы көптөгөн изилдөөчүлөрдүн пикири боюнча, элдик педагогиканын тарыхый милдеттери Мекендин атуулун жана патриотун тарбиялоодо элдин турмушунун коомдук жана жамааттык мүнөзүн, коомчулуктун көз карашынын өзгөчөлүгүн, белгилүү бир жамааттык духту, элдин турмуштук салттарын сактоо экендиги аныкталган.

Элдик педагогикадагы патриоттук тарбиянын максаты элдин өсүп келе жаткан жаш муундарды келечек жашоого даярдоого болгон тарбиялык муктаждыктарын чагылдырган «идеал» түшүнүгү менен байланышкан. Идеал көпчүлүк өспүрүмдөр окшош болууга умтулган улуттук баатырлардын, эпикалык жана жомок каармандарынын образдарында чагылдырылган. Демек, элдик педагогикадагы патриоттук тарбиянын максаты – жеткилең патриот адамды калыптандыруу. Чыныгы патриоттор – күчтүү жана эр жүрөк адамдар эмес, өз күчүн, кайратын өз Мекенин, ишенимин жана мекендештерин коргоого багыттагандар. Элдик баатырлардын образдарында бардык коомдук эпохалардын өкүлдөрү чагылдырылган. Кыргыздардын оозеки чыгармачылыгында эпикалык поэзия басымдуу роль ойноп, сөз өнөрүнүн көптөгөн жанрлары эпикалык салттын күчтүү таасиринде болгон. Мындан тышкары, тарыхый окуялар жана инсандар жөнүндөгү уламыштарга жана салттарга негизделген жаңы эпикалык ырлардын жаралышы менен коштолгон баатырдык эпостун активдүү

жашоосу 19-кылымдын ортосуна чейин уланган [1].

Кыргыздар «кичи эпостор» деп, оозеки фольклордо «Манас» монументалдык үчилтигине кирбеген, ар кыл темадагы эпикалык чыгармаларды аташкан. Кыргыз фольклорунда «кичи эпосторду» төмөнкү жанрлык топторго бөлүү салты өнүккөн: 1) баатырдын жаратылыш дүйнөсүнүн өкүлдөрү жана башка дүйнөнүн желмогуздары менен күрөшүн баяндаган жомоктук-мифологиялык мазмундагы эпостор («Кожожаш», "Эр Төштүк", "Жоодарбешим" ж.б.); 2) баатырлардын кыргыздардын жана алардын айрым урууларынын эгемендигине коркунуч келтирген чет элдик баскынчылар жана ички душмандар менен күрөшүн баяндаган баатырдык эпостор («Курманбек», «Жаныш-Байыш», «Эр Табылды», «Шырдакбек», «Эр Солтоной», «Жаңыл Мырза» ж.б.); 3) коомдук мамилелердин татаал карама-каршылыктарын чагылдырган социалдык-турмуштук мазмундагы эпостор жана элдин кылымдардан берки адилеттүү коомдук түзүлүш жөнүндөгү кыялдары («Кедейкан», «Мендирман» ж. б.); 4) негизги темасы баатырлардын трагедиялык махабаты болгон лирикалык-романтикалык мазмундагы эпостор («Олжобай менен Кишимжан», «Саринжи-Бөкөй», «Кулмырза менен Аксаткын», «Ак Мөөр» ж. б.).

Элдик педагогикада туулуп-өскөн жери үчүн курмандыкка барууга жөндөмдүү аял идеалы даана чагылдырылган. «Ал баатыр уулун Ата мекенге кызмат кылып, жакшылык кылганы үчүн батасын берип узаткан эне, үй ээси жокто үй тириликтерин өз мойнуна алган жар, же Каныкей, Айчүрөк, Кыз Сайкал, Жаңыл Мырза, Курманжан даткадай эрки күчтүү, максатына жетүүдө чечкиндүү, жердештерин бошотконго тайманбас аял» [5]. Алар элдик акылмандыктын персоналына айланып, акыл-эстин физикалык күчтөн, бийликтен жана бийлик ордуна артыкчылыгын көрсөтүп, акылдын аркасында жеңишке жетишет.

Окуу-тарбия процесси элдик педагогикадагы ар кандай каражаттарды колдонуу менен ишке ашырылып, улуттун көөнөрбөс баалуулук идеяларын камтыган жана элдик даанышмандыкты жетиштүү түрдө чагылдырган мыкты салттардын негизги мазмунун сактоо менен жүргүзүлөт.

Көптөгөн педагог-илимпоздордун эмгектерин талдоодон көрүнгөндөй, элдик педагогиканын каражаттары боюнча бирдиктүү көз караш жок. Бул боюнча изилдөөчү Г. Н. Волков, азыркы изилдөөчүлөр А. Х. Мирзоянов, Н. А. Сысоева, М. Г. Харитонов, А. Г. Хузина жана башкалар өз көз караштарын айтышкан.

В. А. Николаев тарабынан сунушталган элдик педагогиканын каражаттарынын классификациясы көбүрөөк кызыгуу туудурат. Ал элдик педагогиканын каражаттарынын үч тобун бөлүп көрсөтөт:

- 1) материалдык каражаттар – жаратылыш, иш-аракеттер, тиричилик буюмдары, эмгек буюмдары, колдонмо искусство буюмдары;
- 2) руханий каражаттар – сөз, эне тил, фольклор, дин, искусство, оюн;
- 3) социалдык-ченемдик каражаттар – салт, ырым-жырым, этикет, коомдук пикир. «... каражат менен алардын мазмунунун ортосундагы чек шарттуу, анткени каражаттын өзү окуу процессинин куралынын да, мазмунунун да ролун аткарат» [4].

Элдик педагогикадагы патриоттук тарбия бүтүндөй коомдун турмушу менен органикалык түрдө айкалышып, ар бир бала чоңдордун: тууган-туушкандарынын, кошуналарынын, тааныштарынын түз же кыйыр таасирин башынан өткөргөн. Инсандын иш-аракети жана жүрүм-туруму катуу көзөмөлгө алынып, жогорку адеп-ахлактык сапаттардын: ар-намыс, милдет, меймандостук, адамдарды урматтоо, туулган

жерге болгон сүйүү ж. б. көрүнүштөр талап кылынган. Мекенге болгон сүйүүнүн калыптанышы ымыркай кезинен бешик ырларынан башталат.

Эрте балалык куракта айбанаттар жөнүндө жана сыйкырдуу **жомоктор** келечектеги патриоттун эң маанилүү адеп-ахлак ченемдерин калыптандыруучу чон тарбиялык мааниге ээ болгон: алсызды коргоо, улууну сыйлоо, жакшылыкты жеңүү ж. б. Жомоктор элдин кулк-мүнөзүн, психологиясын, турмуштук позициясын чагылдырып, ар дайым насаатчы, түзүүчү жана адеп-ахлактык чындыкты бекемдеп турат. Жомоктордо жөнөкөй дыйкандын кыраакылыгы, тапкычтыгы, эпчилдиги менен ханды жеңип алганы көп көрсөтүлөт. Хан акылдуу, элдик мүнөздө амалкөй адамдарды, алардын тамшакөйлүгүн, куу тамшасын, тез акылын баалайт: «Акылдуу бала», «Акыл Карачач», «Алдар Көсө», Куйручук менен Апендинин жоруктары ж. б. Жомоктор угуучулардын сезимдеринин бүтүндөй спектрин ойготот: көңүл ачуу, юмор, кубаныч, күлкү, назиктик – анан ушул эле тапта үрөй учурган коркунуч, аёо, кайгыруу. Чындыктын синоними дайыма жакшылык болуп чыгат. Жомоктордун, эпостордун, легендалардын каармандары ар дайым элге жардам берүүгө даяр. Алар өз аймагын, өз элин, жерин сүйүп, мекенин душмандардан коргоп, анын гүлдөп-өсүшүнө кам көрүшөт.

Балдардын акыл-эс жөндөмүн, акылмандыгын жана тапкычтыгын өнүктүрүү үчүн **табышмактар** кеңири колдонулган. Байыркы доорлордон бери эл алардан «адамдык байкагычтыкты гана эмес акылмандыктын, бай идеялардын түгөнгүс булагын көрүшүп», жогору баалап келишкен [7]. Табышмактар формасы жагынан кыска жана мазмуну боюнча кызыктуу болуп, балдардын таанып-билүү активдүүлүгүн стимулдаштырып, чоң өнүктүрүү потенциалына ээ. Табышмак адамдын ой жүгүртүүсүн өнүктүрүп, сырткы дүйнө менен тааныштырат, предметтердин жана кубулуштардын көзгө көрүнбөгөн жактарына көңүлүн бурат: «Үлпүлдөккө толгон, кулактын астында жатат» («Набита пухом, лежит под ухом») (жаздык); «Ал эч кимди төрөгөн жок, Бирок баары эне дейт» («Никого не родила, А все матушкой зовут») (жер), «Жайында боз, кышында ак» («Летом серый, а зимой белый») (коён) [6].

Элдик педагогикада **макал-лакаптар** өзгөчө орунду ээлеген. Патриоттук тарбиялоо процессинде макал-лакаптар адептик сапаттарды калыптандырган: «Барга көппөйлү, жокко чөкпөйлү», «Жаш келсе — ишке, кары келсе — ашка»; туулуп-өскөн жерге болгон сүйүү: «Бөтөн жерде султан болгончо, өз жеринде ултан бол» [7]; адамдарды урматтоо жана жакшы кошуналык: «Тынчтык жана сүйүү бардык нерсенин башы»; бийликти урматтоо: «Кудайдан корк, бирок падышаны сыйла»; Ата мекенди коргоого даяр болуу: «Мекен – эне, аны коргогонду бил» [6]. Макал-лакаптардын конкреттүүлүгү, образдуулугу, ыргактуулугу жана кыскалыгы алардын балдардын тез жаттап, элдин эсинде сакталып калышына шарт түзгөн.

Этнографиялык изилдөөлөргө караганда, тегерегине балдар да, чоңдор да чогулган устат-жомокчулар, акын-импровизаторлор болгон. Алар эң маанилүү окуялар, атактуу замандаштары, эл баатырлары жана алардын эрдиктери тууралуу айтып беришкен. Көптөгөн окуяларды, аңгемелерди, ырларды угуп, балдар чоңдор менен бирге чыгармачылыкка катышып, күчтүү эмоционалдык сезимдерди баштарынан өткөрүшкөн. Ар кандай курактагы адамдар менен баарлашуу жаштарга коомчулуктун мүчөлөрүнүн ортосунда маалымат алмашууну активдештирип, алардын өзүн-өзү тарбиялоосуна түрткү берген. Адамдын эмоционалдык чөйрөсүнө элдик искусствонун чыгармалары, өзгөчө **элдик ырлар** күчтүү таасир эткен, бул тууралуу Н.

В. Гоголь мындай деп жазган: «Бул элдин тарыхы. Жандуу, жарык, боёкторго толгон, элдин бүткүл турмушун ачып берген чындык» [4].

Өспүрүмдөрдүн өзүн-өзү ырастоосу жамааттык мүнөздө болгон **кыймылдуу оюндар** процессинде ишке ашкан. Элдик педагогиканын комплекстүү булагы болуу менен, алар инсандын физикалык жактан өнүгүшү үчүн өзгөчө мааниге ээ болгон. Эмоционалдык боёк, атаандаштык руху, жамааттык өз ара аракеттешүү, физикалык күч-аракет келечектеги Ата мекенди коргоочулар үчүн зарыл болгон сапаттардын калыптанышына өбөлгө түзгөн: чыдамкайлык, эпчилдик, өз ара жардамдашуу, коллектив үчүн жоопкерчилик ж. б. Балдар арасында эң популярдуу болгон **жеңил оюндар**: жашынмак, беш таш, ак чөлмөк, жоолук таштамай, аркан тартыш, токту сурамай, ордо, тогуз коргоол ж. б. Ар бир оюндун бардыгы үчүн бирдей, так эрежелери болгон жана эрежелерди сактоо маанилүү моралдык сапаттарды: чынчылдыкты, калыстыкты, тартипти, коомдук пикирди сыйлоону калыптандырган. Жигиттер күрөш, улак тартыш, ат чабыш, жамбы атмай, тыйын эңмей ж. б. аскердик оюндарга катышкан. Мелдештерде жениш бүтүндөй үй-бүлөнүн, уруунун, айылдын сыймыгы болгон. Аларды даназалоо, намысын жоготпоо, чыгаан мекендештеринин даңктуу салттарын улантууну каалоосу патриоттук сезимдерин пайда кылган. Окумуштуулар өз эмгектеринде оюндардын комплекстүү тарбиялык маанисин далилдешкен. Алар төмөнкүлөрдү камсыз кылат: а) акыл-эс өнүгүүсүн (байкоочулук, тез ойлонуучулук, эс тутум, тапкычтык, акылмандык, логикалык сүйлөө); б) физикалык өнүгүүнү (эптүүлүк, күч, чыдамкайлык, көз өлчөгүчтүк); в) практикалык көндүмдөргө ээ болууну; г) чыгармачылыкты өнүктүрүүнү (ролдук оюндар, реалдуу нерселерди имитациялоо) ж. б.

Элдик педагогикада патриоттуулукка тарбиялоо процессинин уюштурулушун жана мазмунун анализдөө инсандын интеллектуалдык-эмоционалдык, муктаждык-мотивациялык жана активдүүлүк жөндөмүн өнүктүрүүгө көп көңүл бурулган деген тыянак чыгарууга, ошондой эле анын негизги принциптерин көрсөтүүгө мүмкүндүк берди.

Этнопедагогикалык изилдөөлөр боюнча адамдардын жашоосунун негизин жамааттык турмуш түзсө, тарбиялоонун принциптеринин бири **коллективдүүлүк** болгон. Биргелешкен эмгек жана душмандан коргонуу, жалпы үрп-адат, салт-санаа, жалпы майрамдык иш-чаралар жаш муундардын коллективдүү тарбиялануусун аныктады. Кичинекей балдар жана өспүрүмдөр дайым чоңдордун жана курдаштарынын көз алдында болушкан, аларга ар дайым күчү жеткен, бирок чыныгы иштер тапшырылган. Коомдук пикирдин, бир нерсеге жамааттык мамиленин тарбиялык мааниси чоң болгон: мактоо, жактыруу, айыптоо, сыңдоо ж. б. Биргелешкен иш-чаралардын, оюндардын жүрүшүндө өспүрүмдөр коомдо өзүн алып жүрүүгө, өз муктаждыктарын башкалардын кызыкчылыктары менен байланыштырууга, белгиленген эрежелерди сактоого үйрөнүшкөн.

Элдик педагогиканын принциптеринин ичинен Я. А. Коменский алдыга койгон **табигый шайкештик** принциби эң негизгиси болуп эсептелет, баланын жынысын, жашын, ыктарын, кызыкчылыктарын мүмкүн болушунча эске алуу максаты менен элдик тарбиялоонун бардык түрдүү методдорун колдонууну аныктайт. Салттуу түрдө элдик педагогикада үй-бүлө тарбиясында ой жүгүртүү стилине, кабылдоосуна, жүрүм-турумуна карата эркектин жана аялдын инсандык типтерин бөлүү болгон.

Элдик педагогиканын кийинки принцибин бир катар изилдөөчүлөр **элдүүлүк**

принципи деп аташат. Балдарды тарбиялоо мурунку муундар топтогон коомдук-тарыхый тажрыйбага ылайык жана элдик салттарга негизделген. Буга «педагогикалык көз караштарды аныктоочу жана коомдук маанилүү сапаттарды жана жүрүм-турум нормаларын калыптандыруучу элдик искусствонун чыгармаларын, үрп-адаттарды, майрамдарды сактоо, ырым-жырымдарды, салттарды аткаруу» [2] жардам берген.

Балдарды **гуманизм** духунда тарбиялоо – элдик педагогиканын негизги принциптеринин бири. Кыргыздардын улуттук салты жакырларга, кедей-кембагалдарга, колунда жокторго жана бардык муктаж болгондорго (тентип жүргөндөргө, жетимдерге, жесирлерге, жалгыздарга ж. б.) жардам берүү болгон. Жашоо шарты, оор эмгек айланадагылар менен жакшы мамиледе болуу зарылдыгын жараткан. Аларга жооп катары сый мамиле кылуу, майрамдары менен куттуктоо, конокко чакыруулар менен колдоого алышкан. Өсүп келе жаткан муундарды коңшуларга, жердештерге гана эмес, чет элдиктерге, жеңилген душмандарына да өз үлгүсүн көрсөтүп, сый мамиле кылууга тарбиялоого аракет кылышкан.

Жаш муундарды патриоттуулукка тарбиялоо процесси аң-сезимдерин, баалуулук багыттарын активдүү өнүктүрүүгө жана коомдук ченемдерге, элге, Мекенге, жашоого, өзүнө туура мамиле жасоого багытталган. Ал элдүүлүк, коллективдүүлүк, табиятка шайкештик жана гуманизм принциптерине негизделген.

Коом өнүгүп турганда келечектеги жаш муундарды тарбиялап окутууда мугалимдин чыгармачыл ишмердүүлүктөрүн, изденүүлөрүн, чеберчилигин өнүктүрүп, калыптандыруу менен бирге үй-бүлө менен, башка социалдык институттар менен тыгыз байланышта болуу, элдик мурастарды, улуттук баалуулуктарды унутта калтырбай жандандыруу мурдагыдан да актуалдуу жана перспективдүү маселе бойдон кала берет.

Адабияттар:

1. Антология педагогической мысли Киргизской ССР. –М.: Педагогика, 1988.
2. Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV-XVII вв. / сост. С. Д. Бабишин, Б. Н. Митюрков. – М.: Педагогика, 1985.
3. Волков Г. Н. Этнопедагогика: учеб. для студ. сред.и высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 1999.
4. Измайлов А. Э. Народная педагогика: педагогические воззрения народов Средней Азии и Казахстана. – М.: Педагогика, 1991.
5. Рахимова М. Р., Панкова Т. В. Кыргызская народная педагогика. -Бишкек, 2003.
6. Русские народные загадки, пословицы, поговорки / сост. Ю. Г. Круглов. –М.: Просвещение, 2008.
7. Сарбагышова Н. М. Кыргызские пословицы и поговорки. - Бишкек, 2011.